

ITALIYA TA'LIM TIZIMI

*University of management and
Future technologies universitetining
Pedagogika va psixologiya talabasi
Karimova Muslima*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Italiya ta'lim tizimining tuzilishi, asosiy bosqichlari, boshqaruv tamoyillari, metodik yondashuvlari va ta'lim siyosatining o'ziga xos jihatlari yoritilgan. Italiyada maktabgacha, boshlang'ich, o'rta va oliy ta'lim bosqichlarining mazmuni, faoliyat prinsiplari hamda davlat tomonidan belgilangan o'quv standartlari tahlil qilinadi. Shuningdek, M. Montessori, L. Malaguzzi, J. Dewey kabi olimlar ta'lim rivojiga qo'shgan hissalarini asosida Italiya ta'lim tizimining nazariy poydevori ko'rsatib berilgan. Yakunda Italiya tajribasini O'zbekiston ta'limi bilan solishtirgan holda taklif va xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: Italiya ta'lim tizimi, Montessori metodikasi, Reggio Emilia yondashuvi, ta'lim siyosati, o'quv dasturi, davlat standarti, kompetensiyaga asoslangan ta'lim, pedagogik metodlar.

ITALIYA TA'LIM TIZIMI

Bugungi globallashuv jarayonida rivojlangan davlatlar tajribasini o'rganish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir. Ulardan biri — o'zining boy pedagogik maktabi, innovatsion yondashuvlari va milliy an'analar bilan uyg'unlashgan ta'lim tizimi bilan ajralib turuvchi Italiya hisoblanadi. Mazkur davlatning ta'lim tizimi insonparvarlik, demokratik tamoyillar, o'quvchi shaxsini rivojlantirishga qaratilgan metodlar bilan mashhurdir. Ayniqsa, dunyoga keng tarqalgan Montessori pedagogikasi va Reggio Emilia ta'lim yondashuvi Italiya ta'lim madaniyatining yuksak namunalariidan biri sanaladi.

Italiya pedagogik tafakkuri M. Montessori, L. Malaguzzi, J. Dewey kabi yirik mutafakkirlar g'oyalari bilan boyitilgan bo'lib, bugungi kunda ham o'qitish jarayonining metodik va ilmiy asoslari ayni pedagogik maktablarga tayanadi. Mazkur maqolada Italiya ta'lim tizimining asosiy jihatlari, afzalliklari va o'quv jarayonining o'ziga xos xususiyatlari ilmiy-uslubiy nuqtayi nazardan o'rganiladi.

1. Italiya ta'lim tizimining umumiy tuzilishi

Italiya ta'lim tizimi quyidagi asosiy bosqichlardan iborat:

Maktabgacha ta'lim (Scuola dell'infanzia) – 3–6 yosh

Bu bosqich majburiy bo‘lmasa ham, mamlakatda deyarli barcha bolalar ushbu ta’limni oladi. Montessori metodikasi aynan shu bosqichda keng qo‘llanadi.

Boshlang‘ich ta’lim (Scuola primaria) – 6–11 yosh

Boshlang‘ich maktabda o‘quvchilar ona tili, matematika, tabiiy fanlar, tasviriy san’at va axloqiy ta’lim fanlari bilan tanishadilar.

Birlamchi o‘rta ta’lim (Scuola secondaria di primo grado) – 11–14 yosh

Bu bosqich amalga oshirilishi majburiy bo‘lib, o‘quvchilar kengaytirilgan dasturlar asosida o‘qitiladi.

O‘rta ta’limning ikkinchi bosqichi (Scuola secondaria di secondo grado) – 14–19 yosh

O‘quvchilar litseylar (Liceo), texnik maktablar va kasb-hunar kollejlarini tanlaydilar. Liceo classico, Liceo scientifico kabi turdagi litseylar yuqori sifatli tayyorgarligi bilan mashhur.

Oliy ta’lim (Università)

Universitetlar bakalavriat (Laurea), magistratura (Laurea Magistrale) va doktorantura bosqichlaridan iborat. Italiyada ta’lim Yevropa kredit tizimi (ECTS) asosida tashkil etilgan.

2. Italiya ta’lim tizimining metodik asoslari

Italiya ta’limi pedagogik yondashuvlar xilma-xilligi bilan mashhur. Ulardan eng mashhurlari:

a) Montessori pedagogikasi (Maria Montessori)

M. Montessorining ta’kidlashicha, ta’lim jarayoni bolaga mustaqil o‘rganish imkonini berishi, o‘qituvchi esa jarayonni boshqaruvchi emas, balki yo‘naltiruvchi sifatida faoliyat yuritishi zarur. Montessori maktablarida:

mustaqil faoliyat

erkinlik,

individual rivojlanish,

sensor ta’lim

asosiy tamoyillar hisoblanadi.

b) Reggio Emilia yondashuvi (Loris Malaguzzi)

Bu ta’lim konsepsiyasi Italiyadagi Reggio Emilia shahrida shakllangan. L. Malaguzzi bolani “100 til” egasi sifatida tasvirlab, bolaning fikrlash, o‘rganish va o‘zini ifodalashning ko‘plab shakllarini rivojlantirishga urg‘u beradi. Ushbu yondashuv:

loyiha faoliyati,

guruhli ish,

ijodiyot markazlari,

bog‘cha va maktablarning “o‘quv muhiti”ni o‘qituvchi sifatida ko‘rish

tamoyillariga asoslanadi.

c) Deweyning tajribaga asoslangan ta'lim g'oyalari

Italiya ta'lim tizimida amerikalik pedagog John Dewey g'oyalari ham keng qo'llanadi. Deweyning fikricha, ta'lim hayot bilan uzviy bog'liq bo'lishi, o'quvchi tajriba orqali bilimni o'zlashtirishi lozim. Italiyada ko'plab litseylar va texnik maktablarda loyiha ishi, amaliy mashg'ulotlar va tadqiqot faoliyati Deweyning tamoyillariga tayangan holda olib boriladi.

3. Italiya ta'lim siyosatining o'ziga xos jihatlari

a) Ta'limning insonparvarlik tamoyili

Italiya maktablari inson huquqlarini, demokratik qadriyatlarni, jamiyat va tabiatga mehr bilan qarashni o'quv dasturlariga integratsiya qiladi.

b) Kompetensiyaga asoslangan yondashuv

Oxirgi yillarda Italiya ta'limi kompetensiyalarni – tanqidiy fikrlash, kommunikativ ko'nikmalar, ijodkorlik, jamoada ishlash kabi malakalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan.

c) Raqamli ta'limni rivojlantirish

Italiya maktablarida interaktiv taxtalar, virtual o'quv platformalari, onlayn kutubxonalar keng joriy qilingan.

d) Inklyuziv ta'lim

Jismoniy va intellektual imkoniyati cheklangan bolalar uchun maxsus qo'llab-quvvatlovchi o'qituvchilar (insegnante di sostegno) faoliyat yuritadi. Bu yondashuv Italiyani inklyuziv ta'lim bo'yicha Yevropaning yetakchi davlatlaridan biriga aylantiradi.

4. Italiya ta'lim tizimining afzalliklari va kamchiliklari

Afzalliklari:

Innovatsion pedagogik yondashuvlar mavjudligi (Montessori, Reggio Emilia).

Ta'limning insonparvarlik tamoyillari ustuvorligi.

O'quvchining shaxsiy rivojiga katta e'tibor.

Inklyuziv ta'limning rivojlanganligi.

Yevropa kredit tizimi asosida xalqaro tan olingan diplomlar.

Kamchiliklari:

Mintaqalar o'rtasida ta'lim sifati farqlanishi.

Ba'zi hududlarda maktab infratuzilmasi yetarli emas.

O'qituvchilar ish haqi hamma hududlarda teng emas, bu kadrlar migratsiyasiga olib keladi.

5. Italiya tajribasining O'zbekiston ta'limi uchun ahamiyati

Italiya tajribasi O'zbekiston ta'limini modernizatsiya qilishda quyidagi yo'nalishlarda foydali bo'lishi mumkin:

Montessori va Reggio Emilia kabi shaxsga yo'naltirilgan metodikalarni keng joriy etish.

Inklyuziv ta'limni yanada takomillashtirish.

Maktab muhitini o'quvchining ijodiy rivoji uchun moslashtirish.

Loyiha ishlari va tajribaga asoslangan ta'limni kuchaytirish.

O'qituvchilarni qayta tayyorlashda metodik markazlar faoliyatini rivojlantirish.

Xulosa qilib aytganda, Italiya ta'lim tizimi insonparvarlik, ijodkorlik, mustaqil fikrlash va tajribaga asoslangan ta'lim tamoyillari bilan jahon ta'limi orasida alohida o'rin egallaydi. M. Montessori va L. Malaguzzi kabi pedagoglar ilgari surgan g'oyalar faqat Italiyada emas, balki butun dunyo ta'limiga kuchli ta'sir ko'rsatgan. Italiya tajribasi o'quvchi shaxsini markazga qo'ygan, ijodiy fikrlashni rivojlantiruvchi ta'lim modelining samarali namunasi sifatida e'tirof etiladi.

O'zbekiston ta'lim tizimini isloh qilish jarayonida Italiyadagi ilg'or pedagogik yondashuvlardan ijodiy foydalanish, raqamli ta'limni rivojlantirish, inklyuziv ta'limni takomillashtirish va metodik xizmat faoliyatini kuchaytirish maqsadga muvofiqdir. Bu esa ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy kompetensiyalarga ega yosh avlodni tarbiyalash hamda xalqaro standartlarga mos ta'lim tizimini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xaydarov. S.A. (2025). Oilaviy tarbiyada va maktab tarbiyasida yuzaga keladigan risklar. 16-son. 9-11.
2. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Хайдаров С. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashtirish jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.